

14 Δεκεμβρίου 2016

Ηράκλειτος: στον Θεό τα πάντα είναι καλά και δίκαια

/ Φιλοσοφία

Αγγελική Αναγνώστου, MSc Φιλοσοφίας

Το θείο στον Ηράκλειτο

«Σε μια πολύ πιο αφηρημένη σφαίρα από τον Ξενοφάνη, τοποθετεί τον θεό του ο Ηράκλειτος»^[1], συνδέοντας ταυτόχρονα μια ανώτατη αρχή που «ξεπηδά» από τα ζεύγη των αντιθέτων με τον Λόγο που αποτελεί κεντρική ιδέα της ηρακλείτειας φιλοσοφίας.^[2] Ο Λόγος στον Εφέσιο φιλόσοφο αποτελεί, την ύστατη «ρυθμιστική αρχή της πραγματικότητας», τον «αιώνιο κοσμικό και ηθικό νόμο που διέπει τα πάντα με μέτρο και τάξη».^[3] Αναγνωρίζεται, όχι μόνο ως θεϊκή δύναμη αλλά και ως κυρίαρχη ρυθμιστική αρχή μιας σειράς μεταβολών και αντιπαραθέσεων μεταξύ των αντίρροπων δυνάμεων, που μάχονται αέναα στο στίβο της Φύσης, μια αστείρευτη πηγή ενέργειας.^[4]

Σύμφωνα με τον Αξελό, στον Ηράκλειτο Λόγος και Θεός είναι οι αρμοί του Σύμπαντος, παρόντες στην ανθρώπινη σκέψη, οι οποίοι ενώνονται αλλά δεν ταυτίζονται και λειτουργούν αρμονικά μέσα στους κόλπους της ενιαίας και μοναδικής θεότητας. Επίσης, ο μοναδικός αυτός θεός αποτελεί το βασικό θεμέλιο κάθε νόμου. Τόσο ο ανθρώπινος όσο και ο φυσικός νόμος, θα πρέπει να έχουν ως πρότυπο το θεϊκό.^[5] Στην ηρακλείτεια φιλοσοφία Θεός και άνθρωπος βρίσκονται εντός μιας σχέσης στην οποία δεσπόζει η αντίθεση θείου και ανθρώπινου.^[6] Ο ανθρώπινος τρόπος δεν μπορεί να έχει την γνώση του μέτρου, ο θεϊκός όμως μπορεί και τον έχει.^[7] Στον κόσμο των ανθρώπων, υφίσταται τόσο το δίκαιο όσο και η αδικία, έτσι ακριβώς με τον τρόπο που τα έχουν καταχωρήσει οι ίδιοι. Στον

Θεό όμως τα πάντα είναι καλά και δίκαια.^[8] Ο Βέικος παρατηρεί πως σε πολλά αποσπάσματα του Ηρακλείτου, κυριαρχεί τόσο η αντίθεση θείου και ανθρώπινου σε σχέση με το μέτρο και την γνώση, όσο και η ενότητα μεταξύ των δύο.^[9] Ο Θεός έχει το μέτρο και την γνώση εν αντιθέσει με την ανθρώπινη φύση.^[10] Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το πώς παρουσιάζει ο Ηράκλειτός μέσα από τα αποσπάσματά του, τον Θεό και τον άνθρωπο αντίστοιχα. Από την μία ο Θεός παρομοιάζεται με έναν άνθρωπο που διακατέχεται από την ωριμότητα σε κάθε του κίνηση και από την άλλη ο άνθρωπος παρομοιάζεται με το παιδί στο οποίο κυριαρχεί η παιδικότητα και η ανωριμότητα της ηλικίας του.^[11] Από την άλλη, στην αντίθεση αυτή μεταξύ θείου και ανθρώπινου, αντιπαραβάλλεται η ενότητά τους και η σχέση συγγένειας ανάμεσα στον άνθρωπο και τον θεϊκό Λόγο.^[12]

^[1] Φωτεινή Κομνηνού, ό.π.

^[2] Ευαγγελία Μαραγγιανού-Δερμούση, *Οι Προσωκρατικοί*, ό.π., σσ. 121-127.

^[3] Ό.π., σ. 125.

^[4] Φωτεινή Κομνηνού, ό.π.

^[5] Κ. Αξελός, *Ο Ηράκλειτος και η φιλοσοφία*, εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα, σελ.139.

^[6] Θεόφιλος Βέικος, ό.π., σ. 91.

^[7] B 78: «ἦθος γὰρ ἀνθρώπειον μὲν οὐκ ἔχει γνώμας, θεῖον δὲ ἔχει».

^[8] B 102, «τῷ μὲν θεῷ καλὰ πάντα καὶ ἀγαθὰ καὶ δίκαια, ἄνθρωποι δὲ ἅ μὲν ἄδικα ὑπειλήφασιν ἅ δὲ δίκαια».

^[9] Θεόφιλος Βέικος, ό.π., σσ. 91-92.

^[10] Ό.π., σ. 91.

^[11] B 79: «ἀνὴρ νήπιος ἤκουσε πρὸς δαίμονος ὄκωσπερ παῖς πρὸς ἀνδρός».

^[12] Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της ενότητας είναι η χαρακτηριστική ηρακλείτεια ρήση στο B 119: «ἦθος ἀνθρώπων δαίμων» καθώς και το απόσπασμα B 114: «ξὺν νῷ λέγοντας ἰσχυρίζεσθαι χρὴ τῷ ξυνῷ πάντων, ὄκωσπερ νόμῳ πόλις, καὶ πολὺ ἰσχυροτέρως. τρέφονται γὰρ πάντες οἱ ἀνθρώπειοι νόμοι ὑπὸ ἐνὸς τοῦ θεοῦ· κρατεῖ γὰρ τοσοῦτον ὀκόσον ἐθέλει καὶ ἐξαρκεῖ πᾶσι καὶ περιγίνεται».

[συνεχίζεται]

Το παρόν κείμενο είναι το τρίτο μέρος άρθρου της Αγγελικής Αναγνώστου, MSc Φιλοσοφίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σχετικά με τις αντιλήψεις των Προσωκρατικών φιλοσόφων για τον Θεό.

Το προηγούμενο μέρος του άρθρου μπορείτε να το διαβάσετε [εδώ](#)

Στο άρθρο παρουσιάζεται η εξέλιξη του θεολογικού στοχασμού στην αρχαία Ελλάδα, έτσι ακριβώς όπως αυτός αποτυπώθηκε στη σκέψη των προσωκρατικών φιλοσόφων και παρουσιάζονται εκείνα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που προσέδωσαν στην μετέπειτα φιλοσοφική σκέψη έναν ιδιαίτερο «χαρακτήρα», ο οποίος «σφυρηλατήθηκε» στην πλατωνική, αριστοτελική, στωική και επικούρεια φιλοσοφία, για να καταλήξει στη σύζευξή του με τον χριστιανισμό.

<http://bit.ly/2hunYC5>